

**O'ZBEK XALQ OG'ZAKI IJODIYOTIGA MANSUB
ALLA QO'SHIG'I****Abdusamadova Muxlisaxon Rustambek qizi**

Vokal san'ati yo'nalishi talabasi

Anotatsiya Ibn Sino ona allasining hissiy ta'sir kuchiga baxo berib undan ruhiy kasalliklarni davolashda qo'llash ehtimoli borligi haqida fikr yuritgan. Ushbu maqolada alla onaning farzandiga bo'lgan mehr muhabbati va orzu umidlarini ifodalaydi. Alla ohanglari bolaning qalbiga taskin beradi hamda ezgulik, mehribonlik, insoniylik qadriyatlarini singdiradi.

Kalit so'zlar: Folklor, Marosim qo'shiqlari, Alla, beshik, urf-odat.

Annotation Ibn Sina evaluated the emotional power of a mother's lullaby and considered its potential use in treating psychological disorders. In this article, the lullaby is viewed as an expression of a mother's affection, love, and hopes for her child. The gentle melodies of a lullaby bring comfort to the child's heart and instill values of kindness, compassion, and humanity.

Keywords: Folklore, Ritual songs, Lullaby, Cradle, Traditions.

Аннотация Ибн Сина, оценивая силу эмоционального воздействия колыбель-матери, рассуждал о возможности его применения в лечении психических заболеваний. В этой статье колыбель представляет любовь матери к своему ребенку и мечтательные надежды. Мелодии колыбелья успокаивают душу ребенка и прививают ценности добра и человечности.

Ключевые слова: фольклор, обрядовые песни, колыбельная, люлька, обычаи.

Xar onaga alla aytish nasib etsin,

Xar go'dakning o'z onasi alla aytsin!

Har bir xalqning o'ziga xos boy madaniyati, qadriyatlari va urf-odatlarini mavjud. Aksariyat xalqlarning musiqiy merosida alohida o'rin tutadigan eng nozik va qadimiy janr bu – alladir. Mazkur qo'shiq turli xalqlarda turlicha nomlanadi. Rus

xalqi “колыбельная”, ozarbayjonlarda “lay-lay”, tatarlarda “alli-balli”, qoraqalpoqlarda “xiya-xiya”, turklarda “ninni”, forslarda “lolo” o‘zbek xalqida esa “Alla” deb nomlangan. O‘zbek xalqi chaqaloqning tinchlanishi, uyquga ketishi paytida ijro etiladigan mayin, yoqimli ohang (qo‘shiq)ni bejiz “Alla” deb nomlamaganlar. Mazkur so‘z aslida arabcha “Alloh” so‘zi bo‘lib, yillar davomida fonetik o‘zgarishga uchrab “Alla” shakliga kelib qolgan. Alla asrlar davomida onalar tomonidan farzandlari uchun hirgoyi qilingan bo‘lib, avladdan-avlodga o‘tib bugungi kungacha yetib kelgan. Go‘dakni ovutish, uhlatish unga ona o‘z mehrini ifodalashda aytiladigan alla xalq og‘zaki ijodiyotining qadimgi janrlaridan biri. Ona o‘z farzindiga alla aytganda onalik mehri, farzandiga nisbatan qalbidagi ezgu tilaklari, o‘z dardi va hissiy kechinmalarini aks ettiradi. Shu bois alla nafaqat bolani tinchlantiradi balki unga ezgulik, go‘zallik va insoniylik tuyg‘ularini ham uyg‘otishda katta ahamiyat kasb etadi. Allalar – beshik qo‘shiqlarining keng tarqalgan an‘anaviy janri xisoblanadi.

Alla ijtimoiy-estetik qiymatiga ko‘ra ikki vazifani bajaradi: birinchisi, bolalarni uxlatish (“alla”so‘zining lug‘aviy ma‘nosi xam allalash – ovutib, avaylab uxlatish)dan iborat. Bunday allalab bolani ovutib uxlatish kuylash jarayonida namoyon bo‘ladi. Abu Ali ibn Sino allaning hususiyatini ming yil ilgariyoq payqab, shunday degan edi: “Bolaning mijozini kuchaytirmoq uchun unga ikki narsani qo‘llamoq lozim. Biri bolani sekin-sekin tebratish, ikkinchisi, uni uxlatish uchun odat bo‘lib qolgan musiqa va allalashdir. Xattoki Alisher Navoiy ham Farhodning beshikdagi axvolini shunday tasvirlaydi:

Arusi charh tun-kun doya kirdor,
Bo‘lib xar tavri xolidin habardor.
Beshik davrida chiniyu xitoyi
Bo‘lib yuz no‘sh lab doston saroyi .
Kozining nozi eldin eltib uyqu,
Anga uyqu keturmakka navogo’.

Farhodning tarbiyasi bilan shug'ulanuvchilar orasida alla aytuvchi va allachi enagalar ham bo'lganligini tasdiqlangan. Ushbu uch buyuk siymolar uzlarining alla haqida bo'lgan ta'kidlari nafaqat o'zbek madaniyati balki, jaxon madaniyati ham salmoqli hissalarini qo'shishgan. Abu Ali Ibn Sino, Mahmud Koshg'ariy va Alisher Navoiyning bu guvohliklari allaning uzoq zamonlardan beri xalqimiz turmushiga, bolalar tarbiyasiga keng va chuqur singiganligidan dalolat beradi. Allalar odatda bolalar go'dakligida, emizikli davridan boshlab to uch yoshga to'lgunlaricha aytiladi. Allada ona sutining pokligi, havo kabi masaffo va tiniqligi bor. Allar bu qadar uzoq va qadmdan uzoq yashovchanligini sababi, ullarda ona qalbining mahzunligi barq uribturishidir. Ushbu xususiyat allalarning nafaqat bolalarga, balki kattalarga ham yoqimlilikini va har bir xonadonda kuylanishi, hush ko'rilishini ta'minlagan. Rus allashunosligi onalik tuyg'ularini uch bosqichga harakterlab ularni bir-biridan shunday ajratib ko'rsatadi. Bu holni o'zbek allalarida ham ko'rish mumkin.

1. Bunday allalarda bolani o'rab olgan muxit ifodasi turadi, aniqrog'i bol bilan bog'liq predmetlar beshik, belanchak va boshqa predmetlar. Bu poetik ta'rif onaning ichki kechinmalaridan va onaning tuyg'ularidan holi bo'ladi. Rus allalarida bolani uni o'rab olgan muxit bilan tanishtirishga aloxida e'tibor berilgan. Shu maqsadda turli-tuman qushlar, xayvonlar poetik maqtovida ularning ham salbiy, ham ijobiy xususiyatlarini ko'rsatilgan. O'zbek allalarida esa asosan beshik va belanchakning maqtovi bilan cheklaniladi. Ammo o'zbek xalq allalarida onalar o'z farzandlarini erkalash maqsadida ularni xayvonlar bolalari va qushlar nomi bilan erkalashgan. O'zbek onalari farzandlarini: qo'zichoqqa, toychoqqa, toyloq yoki taloqqa, bulbul va lochinga qiyoslab ezozlashadi.

Misol:

Bulbul qushning bolasi

Tog'da kiyikning bolasi,

alla, qo'zim alla.

Alla, bolam, alla.

Daraxtda bo'lar uyasi,

Bog'da uzumning donasi ,

alla bolam alla.

Alla bolam alla.

Daraxt boshini sel olsa ,

To'ppisida o'kipar,

Shaydolar bo'lar onasi.

Bu kimning bolasi ?

Alla, bolam, alla.

Alla, bolam, alla.

2. Bu turdagi allarda bolaning taqdiri asosiy o'rinda turadi. Onaning bolasing taqdiri xaqida qayg'urishi, onaning ichki o'y kechinmalari. Bu ona qalbining uyg'onishi va unda tuyg'ulanish darajasiga sababchi bo'ladi. Huddi shu jarayon alla ohangiga didaktik yo'nalish, axloqiy-tarbiyaviy qarashlar singa boradi. O'zbek allalarida bola taqdiri bilan bog'liq didaktik yo'nalish g'oyatda sezilarliligini ta'kidlash lozim.

Umring madom nurga to'lsin,

Ona yurtning omon bo'lsin ,

Jonim bolam alla-yo alla.

Jonim bolam alla-yo alla .

Barcha ellar do'sting bo'lsin ,

Kulfat dushman tomon bo'lsin,

Jonim bolam alla-yo alla.

Jonim bolam alla-yo alla.

3. Bu turdagi allalar yuqori bosqichi bo'lib maxsullari xisoblanadi. Yani allalarda ona ijro vaqtida o'z ichki kechmalari, dardi va nolalarini mittigina go'dagiga sochdi. Bu kabi allar asosan ruslar va boshqa millatlarga qaraganda aynan o'zbek onalaridan eshitish mumkin.

Yuzlaringga tomgan suvga

Sevganimdan yodgorinsan ,

Hayron bo'lma, alla-yo,

Oltin qo'zim, alla-yo.

Baxtinga sen katta bo'lgin ,

Men sho'rlikday to'kilmagin,

Xazon bo'lma alla.

Ko'rar ko'zim alla.

Ilmiy tomondan M.Allaviya – (shoira,falkyorshunos) Alla, asosan to'rtlikdan tashkil topgan bo'lsa ham, uni to'lqinlanib ketsa, davom ettirib boshqa misralarni qo'shib yuboradi. Bu bilan o'zining tilak, armoni izhor etadi, - degan muloxozada uning tarkibiy tuzilishini ma'lum ma'noda cheklab qo'ygan. Chunki

o'zbek allalarida uchlik, to'rtlik, beshlik xattoki sakkizlik shaklida ham yagona g'oyaviy mazmunga ega allalar mavjud.

Xulosa. Alla nafaqat o'zbek xalqining balki boshqa xalqlarning ham millay qo'shiqlari qatoriga kiradi. Ushbu maqolada shuni aytish mumkinki ona allasi dunyodagi barcha go'daklarga va asosan o'zimizning o'zbek millatimizning farzandlariga kerak. Ona allasida- har onaning farzandiga bo'lgan mehri, ishonchi, quvonchi, farzandiga tilagan ezgu niyatlari va boshqa barcha yaxshi xususiyatlarni ko'rishimiz mumkin. Hozirgi kunda ro'y berayotgan xolatni, oldingi zamonga taqqoslasa, hozirni kunda zamon rivojlangan deyarli 70% onalar o'z farzandiga alla aytmay qo'yishganini bilsak bo'ladi. Qolgan 20% rivojlangan zamonda uyali aloqa vositalaridan allalar zapislari farzandlariga qo'yibberishadi, 10%onalar allani nima ekanligini bilmasa ham kerak. Xozirgi kunda yosh onalarni avvalgi onalarimizdek dardu-alamlari, iztiroblari yo'qdir ammo onalar o'z farzandlarini kelajakda yaxsh yetuk shaxs sifatida voyaga yetishilsri uchun va uyali oloqa vositalar, internetdan va boshqa dunyoviy aloqalardan tug'ri foydalanib kelajakda yurtimizga kerakli shaxs bo'lib voyaga yetishlari uchun bolalarga ona allasi ham katta tarbiyaga ega deb o'ylayman.

Foydalanilgan adabiyotlat:

- 1.Muzaffar Chorshanbiyev. "Энг сара аллалар". Toshkent 2017.
- 2.Safarov Ohunjon."Узбек халк аллалари.Алла-ё алла" Toshkent 1999.